

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 4.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.53>
УДК 657.6:330

С. В. Коваль,

к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5830-5750>

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ВИТРАТ РОСЛИННИЦТВА У ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

S. Koval,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department

of Entrepreneurship, Accounting and Finance,

Kherson State Agrarian and Economic University

ORGANIZATION OF ACCOUNTING AND CONTROL OF CROP PRODUCTION COSTS IN FARMS

Предметом статті є визначення особливостей організації обліку та контролю витрат рослинництва у фермерських господарствах, їх проблем та напрямів їх удосконалення і подальшого розвитку. Облік і контроль витрат має на меті встановлення їх відповідності дозволеним, нормативним, вимогам стандартів до організації. Їх особливостями є здійснення за виробничими процесами; за видами рослин; за періодами виробництва. Провідне значення при цьому має первинна документація як елемент методу бухгалтерського обліку;

облікові рахунки; оцінка і калькуляція. Особливе значення для здійснення контролю має інвентаризація. Необхідно враховувати також, що інвентаризація проводиться в різні терміни в залежності від об'єктів. Одночасно, при використанні вказаних елементів можуть бути допущені помилки або зловживання. Тому завдання та функції контролю мають бути направлені на їх попередження або ліквідацію. Їх повинні забезпечувати не тільки працівники бухгалтерії, але й фахівці, керівники підрозділів та голова фермерського господарства. Встановлення цих та інших особливостей і проблем дозволило визначити, що напрями удосконалення обліку і контролю витрат рослинництва пов'язані з уточненням їх методів відповідно до особливостей витрат та їх можливих відхилень; обґрунтуванням послідовності та системності облікових і контрольних процедур; уточненням системи облікових і контрольних показників; відповідальних осіб за здійснення витрат, їх облік і контроль.

Given the constant changes in the agricultural sector, such as rising input prices, changes in climate conditions, and evolving consumer demands, effective accounting and cost control on farms are becoming even more important. At the same time, understanding and analyzing costs allows farmers to make informed decisions about the choice of crops, growing technologies and optimization of production processes. In the modern world, there is a growing demand for transparency and openness in the management of agricultural enterprises. Accurate accounting and cost control is not only a necessity for internal management, but also an important factor in interacting with partners, consumers and government agencies. This approach increases trust in farms and contributes to their successful functioning in the modern market. The subject matter of the article is to determine the peculiarities of organization of accounting and control of crop production costs in farms, their problems and directions of their improvement and further development. Accounting and control of costs is aimed at establishing their compliance with the permitted, regulatory, and standard requirements for the organization. They are distinguished by production processes; plant types; and production periods. Primary documentation as an element of the

accounting method; accounting accounts; valuation and calculation are of key importance. Inventory is of particular importance for control. It should also be borne in mind that inventory is carried out at different times depending on the objects. At the same time, when using these elements, mistakes or abuses may be made. Therefore, control tasks and functions should be aimed at preventing or eliminating them. They should be provided not only by accounting staff, but also by specialists, department heads, and the head of the farm. The identification of these and other features and problems allowed us to determine that the directions of improving the accounting and control of crop production costs are related to the clarification of their methods in accordance with the characteristics of costs and their possible deviations; substantiation of the sequence and systematicity of accounting and control procedures; clarification of the system of accounting and control indicators; responsible persons for the implementation of costs, their accounting and control.

Ключові слова: *облік, контроль, витрати, рослинництво, собівартість, стандарти, нормативи, управління.*

Keywords: *accounting, control, costs, crop production, cost price, standards, regulations, management.*

Постановка проблеми. Основою діяльності аграрних підприємств є виробництво продовольчої продукції. Витрати на виробництво та собівартість продукції, у т.ч. рослинництва, є одним з найважливіших економічних показників господарської діяльності аграрних підприємств і фермерських господарств серед них. Собівартість виробленої продукції (виконаних робіт, наданих послуг) – це виражені у грошовій формі поточні витрати підприємства, які воно здійснює з метою виробництва і реалізації створеного продукту. Витрати на виробництво утворюють виробничу собівартість і впливають на собівартість та ціну реалізації готової продукції рослинництва.

Показники собівартості застосовуються для оцінки економічної ефективності використання основних і оборотних засобів, вибору оптимальних

варіантів організації бізнес-процесів та систем управління, внутрішньогосподарських і міжгосподарських економічних зв'язків, при вирішенні питань впровадження нової техніки і технології, підвищення якості рослинницької продукції. Для аграрних підприємств та фермерських господарств собівартість стає мірилом витрат і доходів. За певного рівня ціни зменшення собівартості (витрат на одиницю продукту) забезпечує зростання прибутку, а її збільшення – призводить до його зниження.

Собівартість відображає реальні, прямі витрати на виробництво продукції рослинництва. Саме це дозволяє визначити ефективність діяльності підприємств. Управління собівартістю продукції, точніше, витратами на її виробництво, тісно пов'язане з обліком та калькуляцією. Рівень витрат, розрахований на одиницю рослинницької продукції, дає змогу робити висновок про те, чи не перевищують окремі статті нормативних або планових величин та визначати чинники, дії працівників та менеджерів, процеси, які обумовили такі відхилення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обліку витрат і калькулювання собівартості продукції рослинництва або управлінського обліку, їх внутрішньогосподарського контролю і аудиту постійно знаходяться у центрі уваги багатьох відомих учених. Значна увага їм приділена в працях вітчизняних економістів: Бутинець Ф., Васильєва В., Здирко Н., Ігнатенко М., Іщенко Я., Коновалова О., Мармуль Л., Пілюсова А., Радева О., Січева К. та ін. Вагомий внесок у розвиток методологічних питань обліку, контролю, аудиту витрат виробництва зробили зарубіжні вчені: Т. Скоун, Р. Вандер Віл, Д. Фостер, Ф. Гюнтер, К. Друрі, Ч.Т. Хорнгрен, та ін.

Одержані протягом багатьох років результати теоретичних і практичних розробок по проблемах удосконалення обліку й контролю витрат на виробництво продукції рослинництва мають велике значення для розвитку вітчизняної теорії, методики і практики обліку витрат і калькулювання собівартості продукції [1, с. 154]. Метою обліку й контролю собівартості продукції є вчасне, повне та достовірне визначення фактичних витрат, пов'язаних з виробництвом і збутом продукції, визначення фактичної собівартості окремих видів та всієї продукції,

контроль за використанням земельних, грошових, матеріальних, трудових ресурсів та їх продуктивності.

Планування і облік собівартості продукції рослинництва у фермерських господарствах є складовою частиною системи управління і являє собою систему виробничо-економічних розрахунків, які відображають величину поточних витрат, що включаються до складу собівартості валової продукції, а також величину витрат, що склалися протягом усього операційного циклу, які включаються до складу собівартості товарної продукції. Проте проблема побудови цілісної системи управлінського обліку, формування собівартості рослинницької продукції залишається не вирішеною повністю та має резерви для удосконалення.

Радева О.Г., Пілюсова А.С., підсумовуючи аналіз публікацій за даною темою, стверджують, що ...“ від належної організації обліку витрат та калькулювання собівартості продукції рослинництва залежать рівень економічного управління підприємством, ступінь впливу результатів діяльності окремих підрозділів на підвищення ефективності виробництва, обґрунтованість планування якісних та кількісних показників й оптимальне ціноутворення. Тому потрібно здійснювати: правильний облік витрат на виробництво продукції рослинництва, відповідне заповнення документів, ведення обліку відповідно до стандартів бухгалтерського обліку, а також знаходити найбільш раціональні і ефективні методи бухгалтерського обліку для прийняття управлінських рішень” [2, с. 137].

Для кожного фермерського господарства важливо постійно вести пошук шляхів зниження собівартості одиниці продукції, що, у підсумку, сприятиме збільшенню прибутковості виробництва і рентабельності господарської діяльності. Важливою складовою управління витратами виробництва є їх система обліку і контролю, яка вимагає постійного удосконалення, введення нових правил, дотримання нормативних вимог. Методи обліку витрат не можуть бути запроваджені без глибокого аналізу та проведення певних заходів, врахування специфічних умов діяльності суб'єкта господарювання, предмету, мети та задач

детального вивчення об'єктів обліку витрат в умовах ринкових відносин.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виявлення проблем та уточнення основних положень організації обліку й контролю витрат рослинництва у фермерських господарствах відповідно до специфіки його галузей; національних положень (стандартів) обліку та нормативів контролю і аудиту; методичних рекомендацій профільного міністерства; облікової політики господарств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація обліку витрат у фермерському господарстві “Аграрна перспектива” Миколаївської області (назва умовна) спирається на використання національних П(С)БО 16 і 1 та Плану рахунків бухгалтерського обліку. Вона охоплює використання первинних облікових документів і облікових реєстрів, оцінку і калькуляцію та їх аналіз з використанням спеціальних методів. З їх допомогою визначено, що найбільшу питому вагу у витратах виробництва становлять матеріальні витрати – 50,5%, а також витрати по оплаті праці – 12,7%.

Порівняно з попереднім роком, у 2022 р. витрати через зростання цін, індексацію зарплати зросли на 42%. У структурі витрат на виробництво по видах продукції перше місце займають зернові і зернобобові – 53%, соняшник – 25,0%, ріпак і кольза – 22,0%. Найменшу собівартість мають зернові культури – 3293/т, зернобобові – 6580 грн/т, ріпак і кольза – 6938 грн/т, соняшник – 9019 грн/т. Прибутки підприємству забезпечили раціональні витрати та нижча порівняно з ринковими цінами собівартість продукції.

Облік та контроль за виробничо-господарською діяльністю сільськогосподарських підприємств встановлюється щодо рівня дозволених витрат, відхилення фактичних витрат від планових значень з виявленням причин відхилень, виконання встановлених норм витрачання ресурсів, зміни норм, відносно національних і міжнародних стандартів. У рослинництві облік даних про витрати за видами робіт та їх обсягом може здійснюватися двома шляхами: при виконанні технологічних операцій під урожай наступного року облік ведеться лише по роботах; при вирощуванні культур під урожай поточного року витрати

групується вже по культурах, а для контролю за витратами – ще і за видами робіт (періодами).

Якщо у першому випадку контроль за роботами досить простий, то у другому випадку задана деталізація витрат досить складна. Вона передбачає документування господарських операцій, їх накопичення і систематизацію в реєстрі бухгалтерського обліку в розрізі окремих робіт та культур за статтями витрат, передбачених технологічною картою виробничих процесів. Голова фермерського господарства повинен створити необхідні умови для правильного ведення бухгалтерського обліку.

На думку Л. Мармуль, йому необхідно забезпечити неухильне виконання всіма підрозділами, службами та працівниками, причетними до бухгалтерського обліку, правомірних вимог бухгалтера щодо дотримання порядку оформлення та подання первинних документів [3, с. 76]. Контроль витрат на виробництво продукції рослинництва спрямований перш за все на підтвердження правильності формування та достовірність відображення витрат у бухгалтерському обліку. Завданням контролю є встановити:

- додержання аграрним підприємством визначеного П(С)БО 16 «Витрати» їх переліку при віднесенні окремих витрат до прямих матеріальних, трудових та ін., а також загальновиробничих;
- правильність відображення в реєстрах бухгалтерського обліку всіх видів прямих витрат на виробництво;
- законність формування загальновиробничих витрат та віднесення їх на рахунки бухгалтерського обліку;
- правильність калькуляції собівартості продукції [4, с. 23].

Як вважає М. Ігнатенко, крім методичних рекомендацій, при формуванні та обліку витрат необхідно дотримуватися П(С)БО 16 «Витрати». Аудитор або контролер має зафіксувати дотримання встановленої номенклатури статей. У бухгалтерському обліку дані про витрати та вихід продукції рослинництва містяться у первинних документах, в яких відображено витрати матеріальних, грошових, трудових ресурсів і вихід продукції, зведених даних у

накопичувальних відомостях (журналах), призначених для отримання узагальнюючих показників, які потім переносяться в реєстри синтетичного й аналітичного обліку за кореспондуючими рахунками [5, с. 51].

При здійсненні контрольних процедур слід з'ясувати наявність правильно оформлених чотирьох груп документів: з обліку витрат праці, предметів праці, засобів праці, виходу продукції. Кожна група документів має своє призначення.

Протягом тривалого періоду у вітчизняній економічній науці найбільш прогресивним вважався нормативний метод обліку витрат. Нормативний метод виконує дві взаємопов'язані функції: функцію обліку витрат і виходу продукції та її калькулювання на загальних підставах та функцію контролю за витратами в процесі виробництва [6].

Нормативний метод обліку витрат лежить в основі нормативної системи управління витратами, що представляє сукупність процедур з нормування, планування, контролю, економічного аналізу, калькулювання собівартості продукції, складання внутрішньої звітності. При тривалому калькуляційному періоді особливо важливо знати вже у процесі виробництва відхилення від норм, їх причини та винуватців. Застосування нормативного методу дозволяє економічній службі підприємства одержувати точні відомості про збої на виробництві і разом з керівником та відповідальними спеціалістами приймати необхідні заходи по їх усуненню.

Одним із основних методів бухгалтерського обліку є інвентаризація. Вона покликана забезпечити контроль за збереженням і використанням майна шляхом порівняння та перевірки даних бухгалтерського обліку й фактичної наявності об'єктів обліку. Загальний порядок проведення інвентаризації затверджено відповідним нормативно-правовим актом – Положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань [7-9]. Проте діяльність підприємств аграрного сектору має певні особливості, які необхідно враховувати і в обліку, і в аудиті та контролі.

Тому Міністерством аграрної політики та продовольства України затверджені відповідні Методичні рекомендації з інвентаризації у сільськогосподарських підприємствах [10]. Періодичність проведення

інвентаризації у рослинництві також має свою специфіку. Вона обумовлена тим, що об'єкти галузі є різноманітними. Вони мають різні властивості, терміни й умови зберігання та первинної переробки. Відтак, це впливає на зміст і терміни проведення інвентаризації та її узагальнення для потреб внутрішньогосподарського контролю й аудиту (Табл. 1).

Таблиця 1. Періодичність проведення інвентаризації у рослинництві

Об'єкти інвентаризації	Строки проведення
Основні засоби; нематеріальні активи; незавершені капітальні вкладення; незакінчені капітальні ремонти і витрати майбутніх періодів	Не рідше 1 разу на рік перед складанням річних звітів, але не раніше 1 жовтня звітного року
Земельні угіддя, землі водного фонду, будівлі, споруди (в т. ч. гідротехнічні), інші нерухомі об'єкти основних засобів	1 раз на 3 роки
Незавершене виробництво та напівфабрикати власного виробництва, в т. ч.: - незавершене виробництво рослинництва - незавершене виробництво в допоміжних, інших виробництвах і господарствах	Перед складанням річної звітності: - на 1 листопада, - на 31 грудня
Плодові розсадники, насадження	IV квартал (до настання зими)
Насіння, добрива (мінеральні, органічні), гербіциди, пестициди, інші засоби захисту рослин	Не рідше 2 разів на рік (до 1 липня і до 1 грудня)
Продукція сільськогосподарського виробництва (крім насіння, продукції промислових та інших виробництв, господарств)	Не рідше 1 разу на рік, але не раніше 1 жовтня та не пізніше на 1 грудня звітного року
Паливно-мастильні матеріали	Не рідше 1 разу на місяць
Малоцінні і швидкозношувані предмети, сировина для переробки, запасні частини, тара і тарні матеріали, будівельні матеріали і обладнання, інші матеріали	1 раз на рік (не раніше 1 жовтня)
Грошові кошти, грошові документи, розрахунки	Не рідше 1 разу на квартал

Для фермерських господарств притаманним є здійснення перманентного контролю. Васильєва В.Г., Коновалова О.В., Січева К.В. вважають, що...“найбільш поширеним є завершальний контроль витрат, який здійснюється після закінчення звітного періоду на основі аналізу відхилень від заданих норм господарювання. Такий контроль унеможливорює попередження економічно недоцільних дій, оскільки інформація про відхилення надходить із запізненням, що не дозволяє оперативно приймати рішення для недопущення непродуктивних витрат. Тому доцільним є впровадження оперативного контролю витрат підприємствами, враховуючи особливості їх діяльності” [11, с. 121].

Метою контролю є підтвердження правильності визначення витрат на вирощування продукції рослинництва. Для її досягнення необхідно встановити:

- правильність визначення витрат за кожним об'єктом калькуляції за кожним видом отриманої продукції рослинництва;
- обґрунтованість записів за дебетом та кредитом аналітичних рахунків;
- реальність суми виробничих витрат за об'єктами обліку у виробничих підрозділах та підприємстві в цілому;
- правильність відкоригованої планової оцінки матеріальних витрат і послуг допоміжних виробництв до рівня фактичної собівартості;
- правильність віднесення на об'єкти обліку витрат, які підлягають розподілу, списанню повністю або частково, збитків від посівів, що загинули, в разі за стихійного лиха [12, с. 78].

Наступним етапом є перевірка правильності відображення в обліку виходу продукції та повноти оприбуткування. Важливо підтвердити правильність проведених коригувань та повноту оприбуткування продукції. Повнота і своєчасність оприбуткування вирощеного врожаю може бути найбільш достовірно встановлена в процесі здійснення внутрішньогосподарського контролю, який охоплює усі етапи – доставку вирощеного врожаю на токи і в комори, зважування, зберігання, сушіння, очищення, облік тощо.

Ефективна система контролю витрат в сільському господарстві сприятиме скороченню використання паливно-мастильних матеріалів, припиненню нецільового використання техніки, оптимізації процесів посадки та збирання врожаю, підвищенню конкурентоспроможності підприємств за рахунок зниження собівартості продукції.

Досягнення поставлених завдань відбувається за рахунок виконання внутрішнім контролем певних функцій (Табл. 2). Функції внутрішнього контролю аграрного підприємства визначаються його завданнями і метою діяльності, різноманіттям об'єктів для перевірки і включають наступні елементи: контроль системи бухгалтерського обліку, її моніторинг і розробка рекомендацій щодо покращення; перевірка бухгалтерської і оперативної інформації, включаючи аналіз застосовуваних засобів і способів ідентифікації і оцінки такої інформації; контроль і оцінка окремих статей звітності, включаючи детальні перевірки

операцій та залишків по бухгалтерських рахунках; перевірка дотримання законів, нормативних актів, вимог облікової політики, рішень і вказівок керівництва і власників (загальних зборів); перевірка діяльності окремих ланок управління; перевірка наявності, стану і забезпечення збереженості майна; розробка та надання пропозицій по ліквідації виявлених недоліків і рекомендацій по підвищенню ефективності управління [13-15].

Таблиця 2. Функції внутрішнього контролю у фермерському господарстві “Аграрна перспектива”, 2022 р.

Функції	Зміст
Контроль	збір, обробка і аналіз інформації про фактичні результати діяльності всіх підрозділів підприємства, порівняння їх із запланованими показниками, виявлення відхилень та аналіз причин цих відхилень; розробку необхідних заходів; розробка стандартної системи звітності та її аналіз.
Дослідження	оцінка і класифікація виробничих ситуацій, формулювання проблем та напрацювання рішень для вирішення завдань (вивчення грошових коштів та їх руху, затрат, прибутку, фінансової звітності, аналізу відносних показників, оцінці інвестицій тощо);
Діагностика:	визначення сильних і слабких сторін в поточній діяльності та діяльності, яка планується підприємством, на підставі проведеного дослідження; виявлення зон ризику;
Консультавання	вдосконалення чи формування нового підходу до виробничої чи управлінської діяльності і підвищенню ефективності роботи підприємства в цілому; надання кваліфікованої допомоги працівникам підприємства до здійснення господарських операцій та в процесі їх здійснення;
Регулювання (координації)	впровадження конкретних рішень; регулювання забезпечує розвиток підприємства у відповідності до програми та ліквідацію відхилень від неї на основі реалізації управлінських рішень.

Функції документування і контролю поділені між уповноваженими посадовими особами, визначені суб'єкти і об'єкти контролю (Табл. 3).

У процесі виробництва продукції рослинництва взаємодіють багато підрозділів фермерського господарства “Аграрна перспектива”, які отримують матеріальні цінності (добрива, насіння, паливно-мастильні матеріали), списують їх на собівартість готової продукції, виконують цілий ряд технологічних процесів і окремих видів робіт, зокрема отримують готову продукцію під час збирання врожаю на полі, що вимагає додаткових заходів контролю для при транспортуванні, зважуванні, здачі на склад або тік.

Таблиця 3. Відповідальність осіб за проведення внутрішньогосподарського контролю витрат у фермерському господарстві «Аграрна перспектива», 2022 р.

Технологічні процеси	Види робіт	Об'єкт контролю (види витрат)	Відповідальна особа
1 Підготовку ґрунту	Дискування, лушіння, оранка, культивація	- паливно-мастильні матеріали; - оплата праці; - амортизація	Бригадир польової бригади
	Внесення добрив	- добрива; - паливно-мастильні матеріали; - оплата праці; - амортизація.	Агроном Бригадир Завідувач складом
2. Посів	Передпосівний обробіток ґрунту	- паливно-мастильні матеріали; - оплата праці; - амортизація.	Агроном Бригадир
	Посів	- насіння; - паливно-мастильні матеріали; - оплата праці; - амортизація.	Агроном Бригадир Завідувач складом
3. Догляд за посівами	Внесення мінеральних добрив	- насіння; - паливно-мастильні матеріали; - оплата праці; - амортизація.	Агроном Бригадир Завідувач складом
	Захист рослин від шкідників і хвороб	- засоби захисту рослин (гербіциди, пестициди) - паливно-мастильні матеріали; - оплата праці; - амортизація.	Агроном Бригадир Завідувач складом
4. Збирання врожаю	Збирання і транспортування готової продукції на склад	- паливно-мастильні матеріали; - оплата праці; - амортизація.	Агроном Бригадир Завідувач складом

Оскільки кількість операцій значна, виникають ризики отримання неправдивої і викривленої інформації, несвоєчасного надання необхідних первинних документів, крадіжок і втрат матеріальних цінностей, приписок. Важливо враховувати, що виробничі процеси відбуваються на полях, які віддалені і знаходяться на різній відстані від центральної контори [16]. Тому голова фермерського господарства не може постійно контролювати витрати і використання матеріалів. Відповідно і контроль повинен бути адаптованим до

умов господарства, доцільно проводити періодичні перевірки, фактично встановлювати стан використання товарно-матеріальних цінностей, насіння, добрив, запасних частин, засобів захисту рослин, і відповідність оформлення первинної документації на їх списання.

Вважаємо, що у ФГ “Аграрна перспектива” доцільно удосконалити систему контролю виробничих витрат на основі більш чіткого розподілу повноважень посадових осіб, на яких покладено функції контролю, та відповідне оформлення документів первинного обліку. Враховуючи те, що рослинництво є складною галуззю, де відбувається багато технологічних процесів протягом тривалого періоду на великій території, у ФГ “Аграрна перспектива” необхідно оптимізувати всю систему контролюючих заходів, налагодити ефективну взаємодію контролерів із бухгалтерською службою, відповідальними особами за ведення документального супроводження господарських процесів, головою ФГ.

Виявлені у ході внутрішньогосподарського контролю порушення повинні супроводжуватися відповідними своєчасними і оперативними заходами щодо попередження таких випадків і майбутньому, які спрямовані на поліпшення і якісні зміни всієї системи організації виробництва і управління фермерським господарством, удосконалення організаційно-економічних та виробничо-технологічних процесів у галузі.

При формуванні системи контролю необхідно також враховувати, що у рослинництві кожна культура має свій операційний цикл, застосовується складна технологія з використанням сучасної техніки і різних сільськогосподарських машин, виробничі підрозділи (поля) досить віддалені від центральної садиби, часто негативно впливають погодні умови, господарство недостатньо забезпечене технікою і кваліфікованими трудовими ресурсами.

Висновки. Провідна роль у забезпеченні економічної ефективності та конкурентоспроможності виробництва рослинництва фермерських господарств належить обліку витрат і калькулювання собівартості продукції, а також внутрішньогосподарському контролю виробничих процесів. Для цього велике значення має систематизація здійснення та чіткість завдань і функцій самого

контролю; аудиту правильності роботи з первинними документами та обліковими реєстрами; вибору доцільності методів обліку витрат та розрахунків їх статей і калькуляції собівартості; внутрішньогосподарського контролю щодо визначення відповідальних осіб, центрів відповідальності і прийняття рішень та неупереджена оцінка їх діяльності.

У перспективі необхідно систематизувати методи і перелік контрольних процедур за термінами проведення і місцями відповідальності, що дозволить підвищити їх ефективність та оперативність. Для цього виробничі процеси повинні бути забезпечені технологічними картами, в яких розраховані планові показники виробництва і вказані нормативи витрат основних видів ресурсів, розцінки за виконання польових та інших робіт. Це забезпечить керівництву можливість оперативно реагувати і вносити зміни у процес вирощування культур.

Також на рівні спеціалістів необхідно оптимізувати систему показників, за якими будуть проводити контроль, узгодити відповідні організаційні і управлінські заходи при виявленні порушень, розробити систему відповідальності за порушення, з якою повинні ознайомитися всі учасники і відповідальні особи. Проведення систематичного моніторингу виробничих витрат забезпечить у господарстві системність і взаємозв'язки у контрольних заходах.

Література

1. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. 2-ге вид., допов. і перероб. Житомир: Рута, 2013. 608 с.
2. Радєва О.Г., Пілюсова А.С. Сучасна вітчизняна та зарубіжна практика калькулювання собівартості продукції, обліку та управління виробничими витратами підприємства. *Обліково-аналітичне забезпечення управління розвитком підприємства*. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. № 5. С. 133-141.
3. Мармуль Л.О. Підвищення доходності фермерських господарств. *Економіка АПК*. 2008. №5. С. 74-78.
4. Варченко О. М., Свиноус І. В., Іванова Л. С., Ткаченко К. В., Биба В. А. Методичні підходи до управління витратами сільськогосподарських підприємств.

Агросвіт. 2020. № 12. С. 19-26.

5. Ігнатенко М.М., Сарапіна О.А. Вплив автоматизації обліку та фінансової звітності на безпеку підприємств. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. (1) 38. С. 47-53.

6. Гаврилюк О., Чоп О. Сучасний стан виробництва продукції рослинництва та його вплив на побудову обліку витрат. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/6_2018/45.pdf (дата звернення: 12.04.2024)

7. Подолянчук О.А., Коваль Н.І., Гудзенко Н.М. Облік в фермерських господарствах : навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2019. 374 с.

8. Романюк І.А. Основні чинники та напрями інтенсифікації аграрного виробництва в сучасних умовах господарювання. *Наукові праці ПДАА*. Вип. 2 (11). Полтава: ПДАА. 2015. С. 225-230.

9. Ярмолук О.Ф., Вітер С.А. Раціональний документообіг в організації обліку фермерських господарств. *Ефективна економіка*. 2021. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9076> (дата звернення: 12.04.2024).

10. Іщенко Я.П., Мельник О.С. Правове забезпечення обліку витрат на виробництво сільськогосподарської продукції в Україні. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 8. С. 120-130.

11. Васильєва В.Г., Коновалова О.В., Січева К.В. Особливості організації обліку доходів і витрат у фермерських господарствах. *Економічний простір*, № 148, 2019. С. 116-128.

12. Бондаренко Н. М., Різченко Н. В. Особливості обліку витрат і виходу продукції рослинництва. *Економіка і держава*. 2019. № 11. С. 76-82.

13. Нікітіна Г.Ю. Особливості обліку у фермерських господарствах. *Управління розвитком*. Вип. 2. 2014. С. 69-71.

14. Ігнатенко М.М., Леваєва Л.Ю., Романюк І.А. Інформаційне забезпечення організаційно-економічних пріоритетів розвитку фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7854> (дата звернення: 12.04.2024)

15. Панченко І.А. Класифікація прибутку для цілей бухгалтерського обліку, аналізу та контролю: критичний аналіз існуючих підходів. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2019. №1(22). С. 224-236.

16. Здирко Н., Іщенко Я. Організаційні основи побудови системи обліку витрат виробництва фермерських господарств. *Економіка та суспільство*, № 50, 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-86> (дата звернення: 12.04.2024)

References

1. Butynets', F.F. (2013). *Teoriia bukhhalters'koho obliku* [Theory of accounting], Ruta, Zhytomyr, Ukraine.
2. Radieva, O.H. and Piliusova, A.S. (2020), “Modern domestic and foreign practice of product costing, accounting and management of production costs of the enterprise”, *Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia rozvytkom pidpriemstva*, vol. 5, pp. 133-141.
3. Marmul', L.O. (2008), “Increasing the profitability of farms”, *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 74-78.
4. Varchenko, O.M. Svyynous, I.V. Ivanova, L.S. Tkachenko, K.V. and Byba, V.A. (2020), “Methodical approaches to cost management of agricultural enterprises”, *Ahrosvit*, vol. 12, pp. 19-26.
5. Ihnatenko, M.M. and Sarapina, O.A. (2018), “Influence of automation of accounting and financial reporting on the security of enterprises”, *Ekonomichnyj visnyk universytetu*, vol. 38 (1), pp. 47-53.
6. Havryliuk, O. and Chop, O. (2018), “The current state of crop production and its impact on the construction of cost accounting”, *Efektivna ekonomika*, vol. 6, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2018/45.pdf (Accessed 12 April 2024)
7. Podolianchuk, O.A. Koval', N.I. and Hudzenko, N.M. (2019), *Oblik v fermers'kykh gospodarstvakh* [The main factors and directions of intensification of agricultural production in modern economic conditions], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
8. Romaniuk, I.A. (2015), “The main factors and directions of intensification of

agricultural production in modern economic conditions”, *Naukovi pratsi PDAA*, vol. 2 (11), pp. 225-230.

9. Yarmoliuk, O.F. and Viter, S.A. (2021), “Rational document flow in the organization of farm accounting”, *Efektyvna ekonomika*, vol. 7, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9076> (Accessed 12 April 2024)

10. Ischenko, Ya.P. and Mel'nyk, O.S. (2019), “Legal support of accounting for the costs of agricultural production in Ukraine”, *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky*, vol. 8, pp. 120-130.

11. Vasyl'ieva, V.H. Konovalova, O.V. and Sicheva, K.V. (2019), “Features of the organization of income and expense accounting in farms”, *Ekonomichnyj prostir*, vol. 148, pp. 116-128.

12. Bondarenko, N. M. and Rizchenko, N. V. (2019), “Features of accounting for costs and output of crop production”, *Ekonomika i derzhava*, vol. 11, pp. 76-82.

13. Nikitina, H.Yu. (2014), “Features of accounting in farms”, *Upravlinnia rozvytkom*, vol. 2, pp. 69-71.

14. Ihnatenko, M.M. Levaieva, L.Yu. and Romaniuk, I.A. (2020), “Information support of organizational and economic priorities for the development of farms and agricultural enterprises”, *Efektyvna ekonomika*, vol. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7854> (Accessed 12 April 2024)

15. Panchenko, I.A. (2019), “Classification of profit for the purposes of accounting, analysis and control: a critical analysis of existing approaches”, *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalters'koho obliku, kontroliu i analizu*, vol. 1(22), pp. 224-236.

16. Zdyrko, N. and Ischenko, Ya. (2023), “Organizational bases for building a system of accounting for production costs of farms”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 50. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-86>

Стаття надійшла до редакції 17.04.2024 р.